

Kaj je z občnim jezikom?

Študija o najnovejšem gibanju. — Napisal A. Kres.

Grammatici certant et adhuc sub iudice lis est.
(Slovníčarji so v prepiru in stvar še sedaj ni
dognana.) Hor. A. p. 78.

Vprašanje občnega ali mednarodnega pomožnega jezika ni več predmet individualnih, posameznih in nasprotujočih si poskusov, odkar enotno, organizirano in vsled tega z velikim uspehom deluje „Delegacija za uvedbo mednarodnega pomožnega jezika“. Več učenjaških društev (Association française pour l'avancement des Sciences, Congrès de l'Histoire des Sciences, Congrès international de Sociologie, Société Philomatique de Paris) je ob priliki zadnje pariške svetovne razstave (1900) živo čutilo potrebo mednarodnega jezika in je tudi za svetovno proučevanje tega problema imenovalo nekaj delegatov. Ti so v glavnih potezih sprejeli program, ki ga je sestavil doktor Leau, delegat Société philomatique de Paris,¹⁾ in 17. januarja 1901 soglasno podpisali naslednjo izjavo:

„Podpisani, katerim so razna društva in kongresi poverila nalogo, študirati vprašanje mednarodnega pomožnega jezika, soglašajo v sledečih točkah:

1. Uvede naj se mednarodni pomožni jezik, ne da bi nadomeščal narodne idiome v individualnem življenju vsakega ljudstva, ampak da bi služil pismenemu in ustnemu občevarju ljudi različnih materinskih jezikov.

2. Da bo mednarodni jezik kos svoji nalogi, mora izpolniti te-le pogoje:

a) biti v stanu, služiti vsakdanjim potrebam socialnega življenja, trgovskim in prometnim namenom ter znanstvenim nalogam;

b) biti lahko učljiv za vsako osebo s povprečno splošno izobrazbo, zlasti za osebe evropske civilizacije;

c) ne sme biti noben izmed narodnih jezikov.

3. Organizira naj se delegacija, v kateri bodo zastopani vsi tisti, ki priznavajo nujnost in možnost pomožnega jezika in se zanimajo za njegovo uvedbo. Delegacija imenuje naposled pododbor, čigar člani se zamorejo sniti za nekaj časa,

Naloge tega pododborja določajo naslednje točke:

¹⁾ Prim. njegov spis „La langue universelle est-elle possible? Exposé des moyens pour faire le choix et assurer le succès d'une langue scientifique et commerciale universelle. Appel aux hommes des sciences et aux commerçants.“ Paris, Gauthiers-Villars. 1900.

4. Pomožni jezik naj določi v prvi vrsti „Mednarodna zveza akademij“, ¹⁾ v neugodnem slučaju pa v 3. točki omenjeni pododbor.

5. Pododbor naj ustanovi društvo, ki bi delovalo za splošno uredbo določenega pomožnega jezika.

6. Podpisani delegati raznih društev in kongresov se obračajo do vseh učenjaških, trgovskih in turistovskih zvez s prošnjo, da pristopijo k temu načrtu.

7. Vsako pravilno sestavljeno društvo, ki soglašja s pričujočo izjavo, ima pravico poslati zastopnike v delegacijo.“

Ta izjava zahteva le akademično priznanje principa ter je edini uradni program delegacije. K nji je pristopilo že več kot 288 znanstvenih društev in obrtnih zvez vseh dežel in šteje poleg tega še nad 1133 vseučiliških rektorjev, dekanov in profesorjev ter članov mnogobrojnih akademij²⁾ — pač jazen dokaz, da je vprašanje pomožnega jezika v resnici postalo aktualno.

Je-li to kaj čudnega? Saj danes ni samo znanost, umetnost in tehnika mednarodna, ampak tudi trgovina in promet. V dokaz temu so številne mednarodne institucije, zveze, asociacije, federacije, shodi, mnogovrstne strokovne organizacije itd., v katerih zastopniki posameznih kulturnih narodov skupno obravnavajo znanstvene, politične, gospodarske, pravne,

¹⁾ „Mednarodna zveza akademij“ je impozanten izraz po zedinjenju stremeče moderne znanosti. V tem mogočnem in uglednem znanstvenem trustu so s svojimi akademijami in znanstvenimi društvi zastopana mesta Amsterdam, Berlin, Bruselj, Budimpešta, Dunaj, Kristianija, Kodanj, Göttingen, Lipsko, London (Royal Society), Monakovo, Pariz (Académie des sciences, Acad. des sciences morales et politiques, A. des inscriptions et belles-lettres), St. Petersburg, Rim (Accademia dei Lincei), Stockholm in Washington. Zboruje na vsaka tri leta: prvič (1901) v Parizu, drugič (1904) v Londonu in m. l. (1907) na Dunaju; za prihodnje zborovanje je določen Rim. — Cesarska akademija znanosti na Dunaju je vsem drugim akademijam mednarodne zveze predlagala, naj se vprašanje mednarodnega jezika postavi na dnevni red zborovanja (dne 29. maja na Dunaju). Kraljevska akademija v Kodanju je sklenila glasovati za predloge dunajske akademije, takisto tudi belgijska znanstvena akademija, ki je vrhutega še izrazila željo, naj zveza akademij sama izbere pomožni jezik. Na zborovanju se je pa večina akademij izjavila, da niso kompetentne v tem vprašanju. S tem je dobila „Delegacija za uvedbo mednarodnega pomožnega jezika“ proste roke.

²⁾ Glej „Etat de la Délégation au 20 Mai 1907“ in „Liste sommaire des signatures recueillies . . . jusqu'au 15 Avril 1907“. — Ta izvestja izdaja delegacija periodično.

zdravstvene, industrijske, trgovske in druge zadeve.) Anglija in Francija, Nemčija in Amerika pa v naj-novejšem času izmenjavajo vseučiliške profesorje, da si vsaka s kulturnimi učitelji inozemskih držav dopolnjuje in izpopolnjuje vsestransko domačo izobrazbo. In kaj govori o ovirah pri tem izmenjavanju rektor berlinske — po pravici moramo reči — svetovne univerze in stalni tajnik kraljevske znanstvene akademije, doktor Herman Diels? V krasnem govoru je ta bistrourni klasični filolog izjavil, da je pri izmenjavanju vseučiliških profesorjev „različnost jezika glavna težkoča in resna nevarnost, katera, kakor se zdi, onemogočuje vzajemno razumovanje v večjem obsegu.“ Zato upa učeni nemški domoljub, „da se bo naraščajoča mladina na drugačen in boljši način nego mi sami pripravila za občevarje in promet z inozemstvom“ ter pozivlja nemško ljudstvo, naj se „iz narodnih interesov mednarodno izobrazuje.“²⁾

Da, iz narodnih ozirov se mednarodno izobrazujemo! A pri tem igra jezik pglavitno in najvažnejšo vlogo: že biblično poročilo o zidanju babilonskega stolpa nam jasno in živo predočuje, da je skupno delo docela nemogoče in se pri vseh drugih danih pogojih niti nadaljevati ne poskuša, če ni skupnega, vsem razumljivega jezika.

Toda, kateri jezik naj nam pomaga pri tej vzvišeni nalogi? Kateri jezik naj odpravi babilonsko zmešnjavo?

„Zamenjani“ nemški profesor na Harvardskem vseučilišču v Ameriki (Cambridge, Mass.), doktor Hugo Münsterberg, pravi, da se Amerikanci zavedajo, da „živi bacil ekspanzije v njihovi krvi. Mi smo na tem, tako pravijo, da si osvojimo svet, ne z mečem, ampak z najbolj miroljubnim orožjem: z jezikom. Noben drug jezik ne more upati, da stopi v svetovno tekmo z angleščino.“³⁾ In da bi prej in lažje dosegli jezikovni imperializem, popravljajo z obilnimi sredstvi iz bogatega žepa „jeklenega kralja“ (Carnegie) angleški pravopis, a ne z zaželjenim in pričakovanim uspehom, ker se večina zaveda, da je angleški zagonetni in misteriozni pravopis veliko bolj zgado-

vinsko-dosleden nego njihova izgovarjava in poprava. Sicer pa da bi Uncle Sam iz Washingtona učil, kako naj se piše ‚good english‘, gotovo ni pogodu ponosnemu John Bullu, ki je glede jezikovnega gospodstva albionščine za enkrat še popolnoma zadovoljen, če mu doni na uho povsod na ladjah sladka pesem „Britannia rule the waves“.

Na drugi strani se pa celo H. Diels boji (n. n. m. str. 410.), da bo „imperialistiška misel dvignila glavo in izpodbodla častihlepne narode k svetovnemu go-

ŽUBRINCI PRI VINICI OB KOLPI

spodstvu. Potem je jezikovno vprašanje seveda rešeno na najbolj preprost način: z enotnim gospodstvom je dan tudi enotni jezik. Vae victis! Bolj jasno in naravnost govori K. Brugmann, profesor indogermanskega jezikoslovja v Lipskem: „Najbolje je odstranila prometne ovire . . . v novi dobi naša nemščina, ki je slovanska narečja med Labo in Odro popolnoma uničila . . .“¹⁾

Res, zgodovina nam kaže, da so svetovni vladarji vedno vsiljevali svoj jezik podložnikom. Ravno

¹⁾ Prim. „Revue für Internationalismus“ (herausgegeben vom Bureau der Stiftung für Internationalismus in Haag. April 1907), kjer je naštetih okrog dvesto najvažnejših mednarodnih podjetij; dejanski jih je pa še mnogo več.

²⁾ Internationale Aufgaben der Universität. Rede zur Gedächtnisfeier des Stifters der Berliner Universität König Friedrich Wilhelm III. in der Aula am 3. August 1906, gehalten von Hermann Diels. Govor je izšel v „Preußische Jahrbücher“, herausgegeben von H. Delbrück. Berlin, September 1906. Navedeni odlomki se nahajajo na str. 394. in 412. omenjene revije.

³⁾ Internationale Wochenschrift für Wissenschaft, Kunst und Technik. Berlin, 6. April 1907.

¹⁾ Zur Kritik der Weltsprachen. Von Karl Brugmann und Leskien. Straßburg, Aug. 1907. Str. 6.

od tam, kjer so se po bibličnem sporočilu zmešali jeziki, namreč iz Babilona, se je širil — tolik paradokson svetovne zgodovine — enoten jezik in pisava ne le preko Kanaana in Cipra, ampak celo do Egipta, kakor kažejo ilnate plošče — državne listine, ki so jih l. 1887. našli na razvalinah nekdanjega mesta Chut-Aten (sedaj Tell-el-Amarna). Na svoje „božanstvo“ ponosni egiptovski kralji (zlasti Amenophis III. in IV. okrog l. 1450. pr. Kr.) so se posluževali babilonščine kot diplomatnega jezika — seveda z veliko težavo in z mnogimi napakami.¹⁾

Na to sta si Aleksandrov meč in Demostenov jezik priborila svetovno gospodstvo, katero je deloma — na zapadu — kmalu prevzel imperium romanum, čigar sledovi so še danes neizbrisljivi v pravnem, političnem, upravnem in domačem življenju. Angleški advokati še sedaj pledirajo „versus“ (proti) komu in angleški listi se vesele, če imajo mnogo „per annum“ (celoletnih) naročnikov. Nemci ne morejo piti vina, ne da bi si želeli „prosit“ in tudi Slovenci še znajo zaklicati cesarju „vivat“. ²⁾

Tisočletno gospodstvo latinščine je podedovala francoščina, katero v trgovini in prometu nadkriljuje angleščina, dočim sedaj obedve po strani gledata novo vsiljivo — nemščino.

Zgodovina nam torej kaže, da so že različni narodni jeziki imeli značaj svetovnega jezika, a so ga izgubili vsled nestalnih in spremenljivih političnih ter drugih razmer. Obenem nas pa uči, da prihodnji svetovni jezik ne sme biti odvisen od političnih in narodnih zadev: po svojem bistvu mora biti nevtralen ali mednaroden. In zato ima Delegacija popolnoma prav, da kar a priori odklanja žive, narodne jezike kot sredstvo proti vedno se ponavljajočemu zlu jezikovnih različnosti. Vrhutega je vsak izmed njih pretežko učljiv in bi zasigural kot svetovni jezik dotičnemu narodu veliko gospodstvo, politično in kulturno premoč, tako da bi na primer niti mi Slovenci gotovo ne bili jako zadovoljni in veseli, ako bi obveljal predlog nekega angleškega profesorja, da bodi lingua italiana — lingua universale.

Tudi latinščina, čeprav je nevtralna, nima mnogo upanja v tem oziru. Profesor H. Diels se je nekdanjako vnemal za to idejo. „Rimski imperium“ je pisal v članku „Das Problem der Weltsprache“, ³⁾ „je že davno mrtev in nobena politična misel se več ne snuje na njegov ponosni jezik, ki je vsled tega

nevtravno sporazumljivo sredstvo, kakor ga ni izlepa.“ „Vsi sloji prebivalstva in vsi kulturni narodi bi morali imeti hrepenenje in željo, napraviti staro vzgojiljo evropske civilizacije za splošno sporazumljivo sredstvo, za mednarodni kulturni jezik . . . in jaz sam ne bom ničesar opustil, kar more služiti v priporočilo in razširjenje tega najpreprostejšega (?) in najlažjega (?) med vsemi svetovnimi jeziki.“ V slovitim govoru o „mednarodnih nalogah vseučilišča“ (n. n. m. str. 398.) pa učenjak žalostno izjavlja, da „ne mara sedaj prav nihče več kaj slišati o stari pedantovski latinščini“, proti kateri so celo zastopniki klasične filologije glasovali, ko jih je francoski učenjak Jean René Aubert vprašal, kaj mislijo o mednarodni uporabi latinščine.

No, tudi za „novo“, reformirano in modernizirano latinščino ni mnogo zanimanja. Neumorni in požrtvovalni Anglež G. J. Henderson je sicer sam napravil par takih poskusov (Lingua, Latinesce) in poleg njega cela vrsta bistroumnih mož, kakor Lauda (Kosmos), Roses (Nov Latin), Bermann (Novlatiin), Puchner (Nuove Roman), Fröhlich (Reform-Latein) in še mnogi drugi.⁴⁾ A nobenemu teh poskusov se ni posrečilo pridobiti kaj več pristašev, vsled česar je misel, da bi se dala latinščina primerno prikrojiti modernim razmeram, postala — utopična.

Kaj torej storiti, če moramo pri našem vprašanju izključiti žive in mrtve jezike? Ali naj mutatis mutandis rečemo z Voltêrjem: „Si la langue internationale auxiliaire n'existe pas, il faut l'inventer?“ Dà, ravno v tej smeri se bližamo rešitvi tega težkega vprašanja; vsaj današnji takozvani esperantizem, t. j. gibanje za uvedbo umetnega jezika esperanto, kaže, da so mnogoštevilni privrženci najrazličnejših evropskih in izvunevropskih narodnosti zadovoljni s to rešitvijo. Tudi „Delegacija za uvedbo mednarodnega pomožnega jezika“ zagovarja in brani možnost umetnega, narejenega jezika in se bo odločila v kratkem — njen generalni tajnik dr. Leau pravi, da še letos — najbrže za esperanto.

Ta ideja umetnega jezika se marsikomu zdi neizvedljiva, mnogim pa naravnost absurdna. Jezik, pravijo, je vendar živ, organičen in naraven produkt dolgoletnega razvoja ljudske duše, ki je ustvarila pod najrazličnejšimi vplivi to, kar se ne zgodi in se ne bo zgodilo nikdar na „fiat“ posameznika.

Tako izjavlja dr. Diels v svojem večkrat že omenjenem govoru, da ga ni prav nič volja, na tak način — namreč umetnim potom — zidati babilonski stolp, ker mu je jezik „nekaj tako svetega, da ne hote zbeži kakor pred zločinom, če kdo samo poskusi delati nasilje na tihem delujoči naravi jezika

¹⁾ Več o tem gl. K. Niebuhr, Die Amarna-Zeit. 2. Leipzig 1903. in Dr. Alfr. Jeremias, Das alte Testament im Lichte des alten Orientes. 2. Leipzig 1906, str. 307—311.

²⁾ Cf. Couturat-Leau, Histoire de la langue universelle. 2. Paris, Hachette 1907, pg. 523—524.

³⁾ Deutsche Revue. Stuttgart, Januar 1901, str. 45—58.

⁴⁾ Glej Hist. d. l. langue univ. 2. Str. 570.

s takimi umetnijami¹⁾.“ Na take čuvstvene argumente pikro in z velikim sarkazmom odgovarja odlični naravoslovec in znameniti filozof prof. dr. Wilhelm Ostwald takole: „Natihem delujoča narava“ dovede bolnika k mučnemu koncu, in samo tisti zdravniki, ki so se svojedobno zločinsko predrznili, delati tej naravi nasilje z nožem in žago, so prinesli človeštvu blaginjo, ne pa tisti, katerim je bilo telo nekaj preveč svetega, da bi na njem poskušali taka sirova sredstva. Tako se moramo oprostiti tudi podobnih čuvstev, če hočemo človeštvo ozdraviti njegove dolge bolezni: duševne razdrapanosti. Razlogom estetiške in čuvstvene narave moram popolnoma odrehati vsako važnost in pomen v tem vprašanju, kjer gre za večje zaklade nego za slučajne navade in z njimi zvezana nekontrolirana čuvstva.²⁾

Res so subjektivna čuvstva brez objektivne vrednosti, in kar se enemu zdi lepo in estetično, je pri drugih ravno narobe. Vendar se jih je posebno pri jezikovnih vprašanjih težko oprostiti. Tudi si je na prvi pogled težko misliti, da bi kak posameznik mogel ustvariti celoten jezik; zgodovina nam niti takih slučajev ne navaja, v katerih bi kdo v veliko manjšem obsegu vplival na rast in razvoj jezika. Tako se poroča, da je cesar Tiberij v svojem razglasu z nenavadno in nerazumljivo besedo žalil fini rimski čut za jezik. Zato je vprašal jezikoslovce, če se dotični izraz res ne sme rabiti. „Četudi beseda dosedaj ni bila v rabi,“ je menil neki dvorni filolog, „jo bomo pa odslej rabili po tvojem zgledu.“ A Marcel se je odločno uprl: „Ljudem, o cesar, zamoreš dati državljanske pravice, besedam pa ne!“ Podobno se je baje godilo cesarju Sigismundu na kostniškem koncilu, kjer ga je neki nadškof grajal radi slovnične napake. Mogočni cesar je sicer s ponosom zaklical: „Ego sum rex Romanus et supra grammaticam“³⁾ naposled se je pa moral le prepričati, da je resničen star latinski rek: „Caesar non supra grammaticos“⁴⁾. Isto resnico je za kralja Ludovika XIV. zapisal Molière: „La grammaire, qui sait régenter jusqu' aux rois.“⁵⁾

¹⁾ Kakor so namreč umetni jeziki esperanto, idiom nevtral, universal i. dr.

²⁾ Die internationale Hilfssprache und das Esperanto. Vortrag gehalten am 7. November 1906 in der Aula der Handelshochschule zu Berlin von W. Ostwald. Berlin, str. 18. — Govor je izšel v letošnji marcijevi številki Westermannovih „Monatshefte“ in v posebni brošuri, ki jo mi citiramo. Ostwald je iz znanstvenih in svetovnoliterarnih razlogov jako vnet in navdušen esperantist; s svojimi stvarnimi in prepričevalnimi dokazi, s katerimi je z velikim uspehom nastopil proti Dielsovemu govoru, je po celi Nemčiji vzbudil izredno pozornost.

³⁾ Rimski kralj sem in nad slovnicu!

⁴⁾ Cesar ni nad slovničarji.

⁵⁾ Slovница, ki vlada prav do kraljev.

Vrhutega pa „gre pri tem gibanju,“ pravi H. Diels (n. n. m. 401), „ne le za praktiška, ampak tudi za važna teoretiška vprašanja, ki vodijo prav do bistva vsega jezikoslovja, da, naravnost do najglobljih globin človeškega spoznanja.“ Vprašanja, je - li jezik produkt narave ali delo slučaja, konvencije, z eno besedo, človeške poljubnosti, če sploh imamo svobodno voljo — ta „temeljna vprašanja, kakor vse svetovne uganke, ki nas mučijo, se tekom dveh tisoč let — to moramo pošteno priznati — niti za en korak niso približala rešitvi.“ Pred temi temeljnimi vprašanji se ustavi rektor Diels, ki se nič ne čudi, da ravno najodličnejši prirodnoslovci, kakor Ramsay, Ostwald, Mach „upajo, da pride kdaj iz retorte, četudi ne homunculus, pa vsaj lingua humana; pravzaprav pa že pozdravljajo esperanto kot posrečeno sintezo.“ Ker imajo ti možje „upanje, da nekoč pričarajo iz retorte ne le umetni indigo, umetno vaniljo, umetno kavo, ampak če mogoče tudi umetni kruh in meso, se jim zdi naprava umetnega jezika popolnoma možna in upapolna.“ To nasprotje med jezikoslovci in prirodnoslovci je popolnoma naravno; dočim prvi le to preiskujejo, kar je že dano, in nikdar ne preiščujejo, kaj in kako bi utegnili na novo postati, je za prirodnoslovca prvo znanstveno pravilo, da se o tem, kar je v duhu zamislil, eksperimentalno prepriča, če je resnično in rabljivo. „In če filolog,“ pravi Ostwald (n. n. m. 12), „še tolikokrat zatrjuje, da ne gre, tedaj bi prirodnoslovec najprej rad videl eksperimentalen dokaz za to. Prirodnoslovec se ne drzne le razumno poskušati, on smatra pravzaprav za svojo dolžnost, da prej ne sodi, preden ni razumno poskusil. In glej, poskus je napravljen in ponovljen in ‚retortni jezik‘ je tukaj kakor umetni sladkor in umetni indigo. In kakor se umetni indigo od naravnega le v tem razlikuje, da je mnogo čistejši in boljši nego naravni, tako je tudi umetni jezik enostavnejši in pripravnnejši nego vsak izmed živih.“

Kaj naj rečemo k Dielsovimi pomislekom? Brez dvoma je jezik produkt narave. Vobče je čisto naravno in tudi nujno, da svoje misli izražamo z besedami. Nikakor pa ni beseda vselej in povsod naraven izraz našega mišljenja, skoro nikdar pa nujen v tem smislu, da se da kaka misel izraziti le z določeno besedo in z nobeno drugo. Odkritosrčni Francoz celo priznava: „La parole a été donnée à l'homme pour déguiser sa pensée.“¹⁾ Mnogo lepše pa izraža našo misel Shakespeare:

„What 's in a name? that which we call a rose,
by any other name would smell as sweet.“²⁾

¹⁾ Človek je prejel govor, da z njim zakrije svoje mišljenje.

²⁾ Rom. in Jul. 2. 2. Kaj je v imenu? Čemur roža pravimo, bi pod vsakim drugim imenom imelo isti sladki vonj.

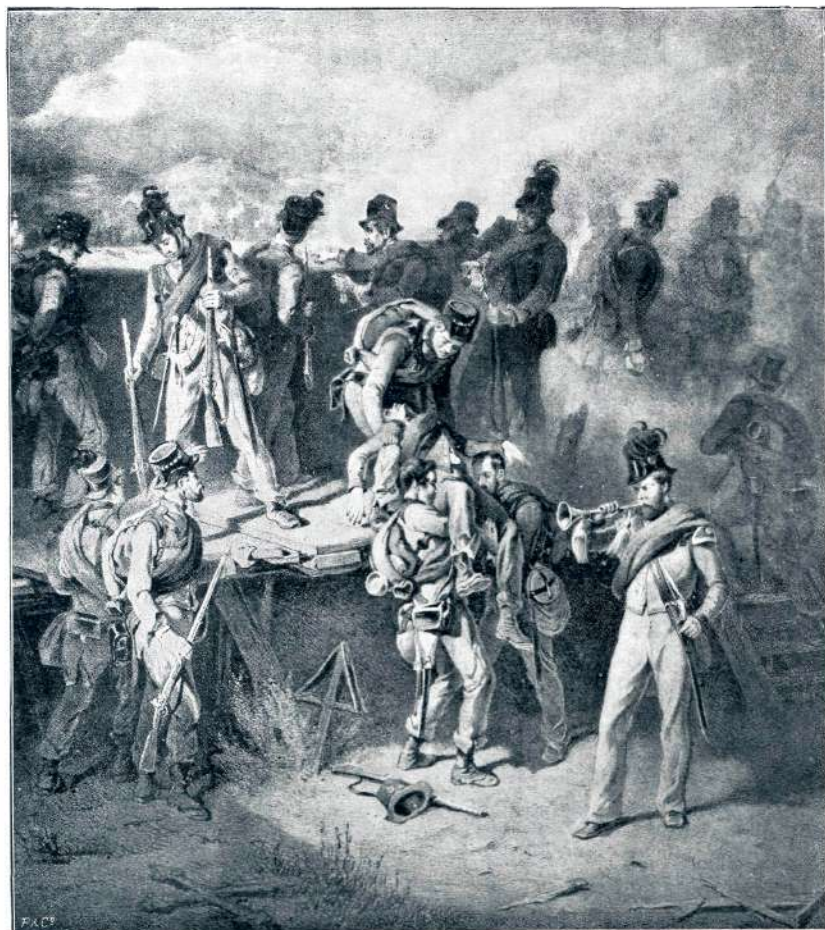
V dejstvu torej, da posamezne besede nikakor niso nujni izraz stvari, tiči razlog za različnost jezikov; prav tukaj pa tudi imamo razlog za možnost enotnega jezika.

Kaj pa je pravzaprav bistvo jezika? Ostwald, ki sicer pravi, da ni domač v 'najglobljih globinah' človeškega spoznanja, odgovarja, da moremo s prirodoslovno - znanstvenega stališča definirati jezik vobče kot priredje (Zuordnung) določenih pojmov in znakov. In sicer gre za dvojje priredij med trojno

primerno kratkem času storil isto, kar je izvršilo v daljši dobi nekaj tisoč ljudi. Če n. pr. svet sprejme esperanto, imamo prav s tem popolnoma rabljiv jezik.¹⁾

Zanimivo odgovarja na Dielsove pomisleke proti umetnemu jeziku znani francoski filozof in blagajnik Delegacije profesor dr. Louis Couturat. Ne more se spuščati v težka vprašanja, katera je spravilo na dan gibanje za umetni jezik, ampak se zadovolji s ponižnejšo vlogo Diogena proti eleatu Zenonu in

pravi: „Mednarodni jezik mora biti možen, ker eksistira. Vse teorije sveta ne morejo izprevreči dejstva in še manj celo vrsto soglasujočih dejstev. Dejstvo pa je, da zamorejo s pomočjo esperanta pristaši vseh narodov, vseh poklicev in stopinj izobrazbe med seboj pisмено in ustno občevati, in sicer ne morebiti s težavo, ampak z lahkoto, ki je ne da noben drug jezik. Dva kongresa (Boulogne 1905, Genf 1906) sta to sijajno dokazala; na nobenem mednarodnem kongresu, na katerih so se govorili trije ali štirje jeziki, se niso ljudje tako dobro razumeli kakor tu. To morem jaz osebno izpričati, in vsak izpričuje na enak način, kdor se je udeležil enega teh kongresov kot radoveden gledavec ali kot nepristranska priča. Zlasti dokazujejo to žurnalisti, ki so prišli zvečine skrajno skeptični, odšli pa v velikem začudenju, nekateri naravnost navdušeni. Ravno na teh kongresih so se dogodile najbolj očitne in najmanj pričakovane izpreobrnitve. Ponavljam: da eksistira mednarodni pomožni jezik, ki je rabljiv in tudi v

LOVCI BRANIJO POKOPALIŠČE SV. LUCIJE 6. MAJA 1848

mnogovrstnostjo: pojmom so na eni strani prirejani glasovi, na drugi strani pa vidni znaki, tako da imamo jezik v govoru in pisavi.¹⁾

Jezik je potemtakem določena oblika medosebnega razumevanja, kakor druge temu smotru služne oblike, n. pr. geste. Prireditve²⁾ primernih oblik in izrazov je pa individualnega značaja, ki postane socialna, če jih prevzame manjši ali večji krog. Zato v principu ni nemogoče, da ne bi posameznik v

rabi, je dejstvo, napram kateremu imajo filologi dolžnost, da ga razložijo, ne pa da ga zanikavajo. Naj poskusijo, da ga spravijo v soglasje s svojimi teorijami, a pri tem naj vedo, da ne odločujejo njihove teorije o dejstvih, ampak dejstva o njihovih teorijah.“²⁾

¹⁾ Prim. Dr. W. Borgius, Das Weltsprache-Problem. Kultur und Fortschritt No. 102. Leipzig 1907, str. 9—10.

²⁾ Eine Weltsprache oder drei? Antwort an H. Prof. Diels von Prof. L. Couturat (Paris). Sonderabdruck

¹⁾ N. n. m. 13.

Med onimi, ki javno zanikavajo možnost pomožnega jezika, sta se v najnovejšem času pojavila dva znana učenjaka: Karol Brugmann, profesor indogermanskega jezikoslovja, in August Leskien, profesor slovanskih jezikov, oba na lipskem vseučilišču. Na poziv saksonskega kraljevskega znanstvenega društva se je prvi izjavil o gibanju za svetovni jezik vobče, drugi pa podrobno o esperantu ter sta svoji sodbi objavila v skupnem delu pod naslovom: „Zur Kritik der Weltsprachen“ (Straßburg 1907).

Ker ne razpravljamo o esperantu kot takem, si oglejmo samo Brugmannovo sodbo. Ta mož se ne ravna po zgledu profesorja Ostwalda, da bi namreč načelno razpravljal o možnosti mednarodnega jezika, tudi se ne ozira na željo zgoraj imenovanega francoskega učenjaka, ampak gre kar in medias res ter se loti „Delegacije za uvedbo mednarodnega pomožnega jezika“ — o stvari, o kateri „se mora vendar enkrat odkrito govoriti.“

Kakor smo že omenili, šteje Delegacija mnogo udov, med katerimi je precej takih, ki „sicer smejo govoriti, koliko je sile (sicer za pomožni jezik), ne pa, če in kako se da opomoči.“ Prav mnogo je v Delegaciji učenjakov. „Pa tudi med učenjaškim svetom se mora ločiti, koliko govori možnost in porabnost kakega svetovnega jezika za njegov sprejem med žive jezike, med strokovnjaki in nestrokovnjaki — diletanti.“

No, v Delegaciji so tudi pravi strokovnjaki in sloveči jezikoslovci, kakor O. Jespersen iz Kodanja, Baudouin de Courtenay iz Peterburga in genialni romanist in lingvist Hugo Schuchardt iz Gradca. Kaj pa s temi? K. Brugmann se čudi in huduje,

aus der „Deutschen Revue“. Stuttgart, str. 4. — Ta izredno bistroumno in krasno pisani članek duhovitega in elegantnega Francoza je izšel prvotno v lanski februarjevi številki ugledne nemške revije. Ponatiske je avtor razdal kot „hommage respectueux“. Tudi mi čutimo prijetno dolžnost, da se mu na tem mestu iskreno zahvalimo za en izvod ter za delegacijska izvestja.

„zakaj ti jezikoslovci takorekoč izza plota gledajo na vse početje . . . ne da bi sami praktično pomagali.“ Končno pravi naš strokovnjak (n. n. m. 25), da je pri teh vprašanjih toliko ovir in nepremagljivih težav, da ni „boljšega izhoda“ nego ta, da „se ustanovi pomožnemu jeziku lastna domovina — ne ravno velika, najbolje kak otok v oceanu — kjer se bo smel govoriti edino ta jezik.“ Potemtakem se torej ni čuditi, če se kljub tem strokovnjaškim pomislekom esperantizem krepko razvija ravno na Nemškem, kjer bodo esperantisti drugo leto obhajali četrti mednarodni svetovni kongres . . .

Omeniti moramo še, kako je prof. Diels rešil vprašanje občnega jezika, in sicer je to že tretja in najbrže ne zadnja njegova rešitev. „Z nemškega stališča je le ena povoljna rešitev,“ pravi v svojem rektorskem govoru (l. c. 411), „enakopravno priznanje treh glavnih kulturnih jezikov: nemščine, angleščine in francoščine . . .“ „Nemčija mora vseskozi zahtevati, da ta lingvistična trozveza, kakor se je sama razvila in uveljavila (?), obstoji in se razširi še na druge kulturne sfere.“ Da iz te „lingvistične trozveze“, ki ni brez političnega okusa, ne bo nič, je umevno samoposebi. Ostwald in Couturat sta se sama izrekla proti nji; Slovani in drugi Romani je ne morejo in ne smejo sprejeti, ker se ravno s tako rešitvijo napravlja še večja babilonska zmešnjava, kar se je pokazalo na mednarodnem kongresu v Madridu in Rimu. V Madridu n. pr. so Španci zahtevali poleg „trozveznih“ jezikov tudi španščino kot poslovni jezik; ko se je ugodilo pravični španski zahtevi, so zahtevali Rusi isto pravico za svoj jezik . . . Rezultat tega Babela en miniature je bil ta, da je več znanstvenih društev pristopilo k — Delegaciji za uvedbo mednarodnega pomožnega jezika.

Iz vsega smo videli, kako živahno je gibanje za občni jezik, in lahko upamo, da se bo človeškemu duhu prej ali slej posrečila povoljna rešitev tega problema.

KRALJEVI GRAD V LIZBONI